

خانواده در اسلام

نظیفه سادات مؤذن

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. «جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمّدی علیه السلام «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام» را تأسیس کرده است. در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس‌گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

پیش‌گفتار

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی و اجتماعی بوده است. این ایده در سطح ملی، ترسیم‌کننده هویت دینی - ملی و حیات سیاسی و اجتماعی ایرانیان و در سطح فراملی، تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود.

ترسیم ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و نیز تلاش برای اعاده هویت مسلمانی، پرسش‌ها و چالش‌های معرفتی و عملی جدیدی فراروی مسلمانان قرار داد و نظام تازه تأسیس حکومت دینی در ایران را بر آن داشت تا از طریق نهادهایی همچون المصطفی ﷺ به بررسی این پرسش‌ها و چالش‌ها همت گمارد و از نزدیک با علاقه‌مندان انقلاب اسلامی به گفت‌وگو پردازد. بدون تردید، مؤسسه الحکمه، با برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه‌مدت به عنوان یکی از مهم‌ترین بازوان المصطفی ﷺ در تحقق این رسالت، گام‌های مهم و تأثیرگذاری برداشته و فراگیران بسیاری را تحت آموزش‌های خود قرار داده است.

این آموزش‌ها که تاکنون به صورت کلاس‌های درسی برگزار می‌شد و معمولاً فاقد متنی در این باره بود، نیازمند توانمندسازی از طریق تهیه متون آموزشی به زبان‌های مختلف بود که طی چند سال اخیر به عنوان بخشی از وظایف آموزشی این مؤسسه مورد توجه قرار گرفته است. ناگفته پیداست که متن آموزشی در این مؤسسه با آنچه در

فضای علمی حوزه‌های علمیه و نیز محافل دانشگاهی متداول است، تفاوت‌های بسیاری دارد؛ در واقع، این متون ضمن لزوم رعایت استانداردهای آموزشی بایست به صورت مختصر به نگارش درآیند تا کوتاه بودن آموزش‌های این مؤسسه را پوشش دهند؛ علاوه بر این، از آن جاکه مخاطبان این مؤسسه، مسلمانان، اعم از شیعه و سنی و نیز سایر معتقدان به ادیان الهی و غیرالهی و حتی بی‌دین‌اند، ضروری بود تا نگرش حاکم بر این متون، تقریبی و همدلی میان ما و آنان باشد تا راهی به سوی گفت‌وگو و نیز معرفی معارف اهل بیت علیهم‌السلام گشوده شود و رسالت کنونی ما را در تحقق اهداف بلند انقلاب شکوهمند اسلامی به فرجام برساند.

نکته مهمی که در اینجا باید به آن اشاره کرد، این است که هدف اصلی این مؤسسه از تهیه و نگارش این متون، نه صرفاً تألیف بلکه بهره‌مندی بهینه از متون موجود است که به صورت تلخیص، گردآوری و ترجمه، تقدیم فراگیران می‌شود. بی‌تردید، اجرای این رسالت و غنای علمی آن، مدیون تلاش‌های ارزنده اساتید و اعضای محترم گروه‌های علمی این مؤسسه است که جا دارد از یکایک آن‌ها تقدیری شایسته به عمل آید. این مؤسسه به منظور حیات و بالندگی معارف اهل بیت علیهم‌السلام آثار خود را در اختیار فراگیران و علاقه‌مندان قرار می‌دهد. پیشاپیش از انتقادات و پیشنهادات علمی همه اساتید، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌های علمی و آموزشی موجب رشد و بالندگی فرهنگ دینی، به‌ویژه معارف بلند اهل بیت علیهم‌السلام در سطح جهان شود.

فهرست

مقدمه	۱۵
درس اول: اهمیت تشکیل خانواده و آثار آن	۱۷
درآمد	۱۷
انسان‌شناسی دینی	۱۸
۱. ابعاد وجود انسان	۱۸
۲. نیازهای انسان	۱۸
تشکیل خانواده و آثار آن در زندگی فردی و اجتماعی انسان	۱۹
۱. آثار فردی	۱۹
الف) آرامش روانی	۲۰
ب) ارضای نیاز جنسی	۲۱
ج) رشد و تکامل فردی	۲۱
۲. آثار اجتماعی	۲۳
الف) تداوم نسل	۲۴
ب) انتقال ارزش‌ها و باورهای دینی و اجتماعی به نسل‌های دیگر	۲۵
ج) جلوگیری از انحرافات اجتماعی	۲۵
د) مشروعیت‌بخشی به فرزندان	۲۶
ه) تأمین نیازهای معیشتی	۲۷
درس دوم: خانواده و اخلاق جنسی	۳۱
درآمد	۳۱

۳۲ رویکردهای مختلف در برخورد با نیاز جنسی
۳۴ پیامدهای آزادی در رفتارهای جنسی
۳۶ اخلاق جنسی از دیدگاه اسلام
۳۶ ۱. نهی از مجرد زیستن و توصیه به ازدواج
۳۷ ۲. توصیه به تسریع در ازدواج
۳۷ ۳. خویشتن داری جنسی تا آستانه ازدواج
۳۸ ۴. ازدواج موقت
۴۰ ۵. نفی خودارضایی و هم جنس گرایی
۴۰ تربیت جنسی و اهمیت آن
۴۰ ۱. تربیت جنسی پیش از ازدواج
۴۴ ۲. تربیت جنسی پس از ازدواج
۴۹ درس سوم: انتخاب همسر
۴۹ درآمد
۴۹ ملاک های جسمانی
۴۹ ۱. سلامت ظاهری و جسمانی
۵۰ ۲. تفاوت سنی
۵۰ ۳. زیبایی چهره و اندام
۵۱ ملاک های روان شناختی
۵۱ ۱. همتایی در هوشمندی
۵۱ ۲. رفتار و اخلاق شایسته
۵۳ ملاک های اقتصادی
۵۴ ۱. تناسب مالی نسبی طرفین
۵۴ ۲. شغل مناسب پسر
۵۴ ملاک های اعتقادی
۵۵ ۱. تقوا و پرهیزکاری

فهرست ۹

۵۵	۲. دوری از گناه
۵۶	ملاک‌های فرهنگی
۵۶	اولویت‌بندی معیارها
۵۷	۱. ایمان و باورهای صحیح
۵۷	۲. حسن خلق
۵۸	۳. تقوا
۶۱	درس چهارم: آداب و رسوم ازدواج در اسلام
۶۱	درآمد
۶۱	سن ازدواج
۶۳	فاصله سنی همسران
۶۳	آشنایی قبل از ازدواج
۶۳	۱. دوستی با هدف ازدواج
۶۳	الف) عوامل دوستی قبل از ازدواج
۶۵	ب) آسیب‌های آشنایی از طریق دوستی
۶۶	۲. آشنایی از راه غیردوستی و بدون واسطه
۶۶	۳. آشنایی با واسطه
۶۷	مراسم خواستگاری
۶۹	مراسم عقد
۷۱	مراسم عروسی
۷۳	مهریه
۷۴	جهیزیه
۷۹	درس پنجم: حقوق و تکالیف همسران
۷۹	درآمد
۸۰	حقوق و تکالیف مشترک
۸۰	۱. حسن معاشرت

۸۱	۲. تحکیم خانواده و مشارکت در امور آن
۸۴	۳. حضانت و تربیت فرزندان
۸۵	حقوق اختصاصی مرد
۸۵	۱. مدیریت خانواده
۸۵	۲. تمکین
۸۶	۳. ولایت بر فرزندان
۸۶	حقوق اختصاصی زن
۸۶	۱. حق همبستری
۸۶	۲. حق نفقه
۸۷	۳. حق مهریه
۸۹	درس ششم: تعالی خانواده در اسلام
۸۹	درآمد
۸۹	نقش بینش‌های دینی در خانواده
۹۰	۱. اعتقاد به خدا
۹۱	۲. اعتقاد به رسالت و امامت
۹۲	۳. اعتقاد به زندگی پس از مرگ
۹۳	توصیه‌های اخلاقی برای کارایی بیشتر خانواده
۹۳	۱. صداقت
۹۴	۲. خوش بینی
۹۵	۳. قناعت
۹۶	۴. صبر
۹۷	۵. سخاوت
۹۷	آموزه‌های رفتاری اسلام برای کارایی مطلوب خانواده
۹۷	۱. روابط کلامی
۹۹	۲. روابط غیرکلامی

فهرست ۱۱

۱۰۰	۳. محیط خانه
۱۰۱	۴. اداره امور خانواده
۱۰۲	۵. عبادت در خانواده
۱۰۷	درس هفتم: راهکارهای تحکیم خانواده در اسلام
۱۰۷	درآمد
۱۰۷	راهکارهای درونی
۱۰۷	۱. احراز بلوغ و رشد همسران
۱۰۸	۲. انتخاب آگاهانه
۱۰۹	۳. اعطای حق انتخاب
۱۱۰	۴. معقول ساختن سطح انتظاراتها
۱۱۱	۵. ارضای منظم نیاز جنسی
۱۱۱	۶. فرزندآوری
۱۱۲	۷. تربیت اخلاقی
۱۱۲	۸. تقویت ایمان
۱۱۳	راهکارهای بیرونی
۱۱۳	۱. دینی سازی جامعه
۱۱۴	۲. حصر روابط جنسی در چارچوب زناشویی
۱۱۴	۳. افزایش سطح آگاهی ها
۱۱۴	۴. حمایت خویشاوندان، دوستان و همسایگان
۱۱۵	۵. محدودیت روابط اجتماعی زنان و مردان
۱۱۶	۶. وضع قوانین و مقررات مناسب
۱۱۶	۷. تقویت کنترل اجتماعی
۱۱۹	درس هشتم: اسلام و فرزندآوری
۱۱۹	درآمد
۱۲۱	اهداف فرزندپروری

- ۱۲۱..... ۱. شکوفایی ظرفیت‌ها و استعدادها
- ۱۲۲..... ۲. تدارک قابلیت اجتماعی
- ۱۲۲..... عوامل اثرگذار در تربیت
- ۱۲۲..... ۱. وراثت
- ۱۲۳..... ۲. ساختار اجتماعی
- ۱۲۳..... ۳. محیطی طبیعی
- ۱۲۳..... ۴. نظام آموزش و پرورش
- ۱۲۳..... ۵. اراده خودساز شخصیت
- ۱۲۴..... ۶. خانواده و نقش مؤثر آن
- ۱۲۴..... کمیت ارتباط انسانی
- ۱۲۴..... کیفیت ارتباط انسانی
- ۱۲۴..... وحدت انسانی
- ۱۲۴..... دل بستگی
- ۱۲۵..... همکاری والدین در تربیت فرزند
- ۱۲۵..... ۱. خانواده با الگوی مدیریتی متعارض
- ۱۲۶..... ۲. خانواده با الگوی تعامل
- ۱۲۶..... شیوه‌های رسیدن به الگوی تعامل در خانواده
- ۱۳۱..... درس نهم: حقوق متقابل والدین و فرزندان
- ۱۳۱..... درآمد
- ۱۳۱..... حقوق والدین
- ۱۳۲..... ۱. احسان
- ۱۳۴..... ۲. مراقبت
- ۱۳۵..... ۳. حمایت
- ۱۳۶..... ۴. اطاعت
- ۱۳۶..... ۵. احترام

فهرست ۱۳

حقوق فرزندان	۱۳۶
۱. احسان	۱۳۶
۲. حفظ و مراقبت	۱۳۷
۳. حمایت	۱۳۸
۴. اظهار محبت	۱۳۸
۵. تعلیم و تربیت	۱۳۹
۶. نظارت	۱۴۰
۷. عدالت	۱۴۰
درس دهم: اسلام و رفع اختلافات خانوادگی	۱۴۵
درآمد	۱۴۵
عوامل مؤثر بر تعارض ها و اختلاف های خانوادگی	۱۴۵
۱. عوامل روان شناختی	۱۴۵
۲. عوامل اجتماعی و فرهنگی	۱۴۶
۳. عوامل اقتصادی	۱۴۷
۴. عوامل جسمانی و بدنی	۱۴۸
۵. عوامل دینی	۱۴۸
راه های پیش گیری از اختلاف های خانوادگی در آموزه های اسلام	۱۴۹
۱. توجه به گزینش همسر مناسب	۱۴۹
۲. آموزش همسران	۱۴۹
۳. آموزش دینی	۱۵۰
۴. رعایت حد و مرزها در خانواده	۱۵۰
۵. توجه به اصل مشورت و کسب توافق در خانواده	۱۵۱
راهکارهای حل اختلافات خانوادگی براساس آموزه های اسلام	۱۵۲
۱. پذیرش و تعهد نسبت به سلسله مراتب در خانواده	۱۵۲
۲. حل مشکلات عاطفی و جنسی	۱۵۲

۱۵۳	قرآن و حل اختلافات خانوادگی
۱۵۵	۱. نصیحت
۱۵۵	۲. دوری کردن در بستر
۱۵۶	۳. تنبیه
۱۵۸	۴. مشاوره و حکمیت
۱۵۹	۵. جدایی زن و شوهر
۱۶۳	درس یازدهم: وظایف خانواده نسبت به خویشاوندان
۱۶۳	درآمد
۱۶۴	گونه‌های روابط خویشاوندی
۱۶۶	روابط خویشاوندی پس از ازدواج
۱۶۷	آثار روابط خویشاوندی
۱۶۸	آثار قطع روابط خویشاوندی
۱۷۰	آسیب‌شناسی روابط خویشاوندی
۱۷۵	درس دوازدهم: خانواده‌های الگو در اسلام
۱۷۵	درآمد
۱۷۶	رویارویی با ازدواج
۱۷۸	برخورد پیامبر ﷺ با همسران
۱۷۹	برخورد پیامبر ﷺ با فرزندان
۱۸۱	روش زندگی حضرت علی <small>علیه السلام</small> و فاطمه <small>علیها السلام</small>
۱۸۴	سیره خانوادگی سایر ائمه <small>علیهم السلام</small>
۱۸۹	کتابنامه

مقدمه

مؤسسه حکمت جامعه المصطفیٰ ﷺ، مرکزی است برای مراجعه مشتاقانی که به دستیابی معارف اسلامی و شیعی علاقه مند هستند، ولی امکان حضور بلندمدت در ایران اسلامی را ندارند.

طیف گسترده‌ای از پیروان ادیان و مذاهب و عقاید، در زمره فراگیران این مؤسسه بوده‌اند و خواهند بود. تنوع مهمانان ایران اسلامی در این مؤسسه، به گونه‌ای است که از اساتید دانشگاه‌ها و حوزه‌ها و روحانیان و نام‌آشنایان عرصه‌های گوناگون دانش، تا دانشجویان و علم‌آموزان نوپا را دربرمی‌گیرد.

ویژگی‌های خاص این مرکز، ایجاب می‌کند متون آموزشی ویژه‌ای با در نظر گرفتن این شرایط در اختیار اساتید و فراگیران قرار گیرد.

از آن جاکه موضوع «خانواده» از فراگیرترین موضوعات زندگی انسان است، در محدوده ملیت و منطقه نمی‌گنجد و فراتر از مرزهای جغرافیایی و تاریخی است. از دوران‌های کهن که بشر روی زمین زندگی کرده، با تفاوت‌ها و تنوع‌های مختلف، خانواده داشته و چه بسا نظامی خاص برای اداره آن و روابط میان اعضای آن برقرار نموده است.

ادیان و مکاتب و تمدن‌های مختلف نیز دیدگاه‌های خود را درباره نظام خانواده به پیروان‌شان ارائه و مسیر زندگی را برایشان تعیین کرده‌اند.

هدف این درسنامه، معرفی دیدگاه اسلام درباره خانواده است. جامعه بشری از

خانواده‌ها تشکیل می‌شود و خانواده از زن و مرد و فرزندان آن‌ها؛ پس برای داشتن جهانی بهتر و جامعه‌ای پیشروتر، باید خانواده‌های سالم داشته باشیم و برای داشتن خانواده خوب، هم زن و هم مرد باید آموزش ببینند و دانش و مهارت کسب کنند.

در این کتاب، فراگیران با دیدگاه اسلام درباره ازدواج، حقوق همسران و فرزندان، چگونگی تنظیم روابط سالم در خانواده و راهکارهای اسلام برای حل مشکلات خانواده آشنا می‌شوند و تا حدودی مهارت ازدواج صحیح و تشکیل خانواده مطلوب اسلامی را می‌آموزند.

برای فراگیران غیرمسلمان نیز، این درسنامه فرصتی است برای آشنایی با دیدگاه اسلام درباره خانواده و اصلاح نگرش‌های نادرستی که براساس تبلیغات سوء درباره اسلام داشته‌اند.

برای تدوین این اثر، گزیده‌ای از چهار کتاب وزین در موضوع خانواده با چینی‌سازی تازه در کنار هم قرار گرفته و نویسنده کوشیده است مطالب عمومی و لازم را از این کتاب‌ها به گونه‌ای کنار هم قرار دهد که فراگیران معلومات کلی‌ای در این باره به دست آورند و با مراجعه به منابع معرفی شده در پایان هر درس، مطالعات مورد علاقه خود را نیز به شکل گسترده‌تر انجام دهند.

منابع مورد استفاده در این درسنامه عبارت‌اند از:

۱. اخلاق خانواده، زهرا آیت‌اللهی، قم: نشر معارف، ۱۳۹۱.
۲. درآمدی بر نظام خانواده در اسلام، محمدرضا سالاری فر، قم: انتشارات هاجر، ۱۳۸۸.
۳. خانواده در اسلام، حسین بستان (نجفی)، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۹۳.
۴. خانواده در نگرش اسلام و روان‌شناسی، محمدرضا سالاری فر، تهران و قم، انتشارات سمت و پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۵.